

KRETANJE OTKUPNE CIJENE MLIJEKA I TROŠKOVA ISHRANE KRAVA U SR BiH U PERIODU OD 1978. DO 1982. GODINE

Dušan LOZA, dipl. inž., UPI RO »Proizvodnja i prerada
mlijeka«, Sarajevo

Proizvodnja mlijeka već duže vrijeme nalazi se u nepovoljnim ekonomskim uslovima zbog čega opada interes proizvođača za razvoj, a sve je prisutnija i pojava likvidiranja organizovane robne proizvodnje. U naročito teškom položaju su krupniji proizvođači koji imaju više krava i značajniju proizvodnju mlijeka, jer ostvaruju gubitke, a ne mogu se bez teških ekonomskih posljedica brzo preorijentirati na drugu proizvodnju. Ekonomski položaj proizvodnje mlijeka u najvećoj mjeri ovisi od odnosa koji vladaju između otkupnih cijena za mlijeko i cijena stočne hrane. U posljednjih 5 godina taj odnos se stalno pogoršava na štetu mlijeka, jer troškovi ishrane krava rastu znatno brže od otkupnih cijena mlijeka.

Da bi se sagledalo u kojoj su mjeri poremećeni odnosi, analizirali smo kretanje otkupne cijene mlijeka i troškova ishrane krava u periodu od 1978. do 1982. godine. Kao bazna uzeta je 1978. godina zato što je u toj godini ispoljen najveći interes proizvođača za organiziranom proizvodnjom i ostvaren najveći porast u proizvodnji i otkupu mlijeka.

1. Kretanje otkupne cijene mlijeka

Otkupnu cijenu mlijeka čine minimalna otkupna cijena i premija.

Tabela 1

Kretanje otkupne cijene mlijeka

za 3,2% m. masti

God.	Minim. otkup. cijena		Premija dr. sekt.		Premija ind. sekt.		Ukup. cij. za dr. sekt.		Ukup. cij. za ind. sekt.	
	Din	Ind	Din	Ind	Din	Ind	Din	Ind	Din	Ind
1978.	3,58	100	0,88	100	0,58	100	4,46	100	4,16	100
1979.	3,78	105	1,50	170	1,00	172	5,28	118	4,78	115
1980.	5,34	149	1,50	170	1,00	172	6,84	153	6,34	152
1981.	8,00	223	1,50	170	1,00	172	9,50	213	9,00	216
1982.	11,29	315	2,00	227	1,50	259	13,29	298	12,79	307
Decemb. 1982.	14,24	397	2,40	273	1,80	3,10	16,64	373	16,04	385

Izvor podataka za cijene i premije su odluke Izvršnog vijeća Skupštine SR BiH o formiranju minimalne otkupne cijene i premije za mlijeko.

Od 1978. godine minimalna otkupna cijena mlijeka mijenjana je 7 puta i porasla je za 397%. Ona je naročito bila nestabilna u posljednje 2 godine kada je pod pritiskom nepovoljnih kretanja na tržištu stočne hrane promijenjena 4 puta.

Premija je u istom periodu povećana za 1,7 puta u društvenom i 2,1 puta u individualnom sektoru. Rasla je sporije od minimalne otkupne cijene i njeno učešće je smanjeno u otkupnoj cijeni mlijeka (sa 20% na 14,4%).

Ukupna otkupna cijena mlijeka (min. otkup. cijena i premija) povećana je za 2,73 puta u društvenom i 2,85 puta u individualnom sektoru.

2. Kretanje cijena stočne hrane

Analizirali smo u društvenom sektoru kretanje cijena kod tri osnovna krmiva — koncentрати, silaža i sijeno. Dobiveni rezultati mogu biti pouzdan indikator i za individualni sektor.

Tabela 2

Kretanje cijena stočne hrane

Godina	Koncentrat za krave 18%		Sijeno vj. liv.		Silaža	
	Cijena	Ind.	Cijena	Ind.	Cijena	Ind.
1978.	3,60	100	1,50	100	0,50	100
1979.	4,58	127	2,00	133	0,70	140
1980.	5,00	139	2,50	167	0,90	180
1981.	7,80	217	4,50	300	1,30	260
1982.	14,93	415	6,00	400	1,80	360
decembar 1982.	15,45	429	8,00	533	2,00	400

— Cijene koncentrata uzete su prema cijenama fabrika stočne hrane u SR BiH koje snabdjevaju farme krava u društvenom sektoru u UPI.

— Cijene sijena i silaže uzete su prema internom cjenovniku na farmama krava u društvenom sektoru u UPI.

Cijene koncentrata porasle su za 429% i imale su relativno miran tok do 1981. godine kada su bile u skladu sa kretanjem cijena mlijeka.

Međutim, u posljednje dvije godine cijene koncentrata povećane su, pod utjecajem porasta cijena kukuruza, za dva puta.

Cijena sijena već nekoliko godina ima brzi rast koji je izazvan djelimično nepovoljnim klimatskim uslovima (1982.) kao i niskim prinosisima i produktivnošću u ovoj proizvodnji koja se još uvijek zasniva u najvećem obimu na ljudskoj radnoj snazi.

Premda su cijene silaže uglavnom internog karaktera, uočljiva je tendencija njihovog dovođenja u paritet sa cijenama kukuruza.

3. Odnos cijene mlijeka prema cijenama koncentrata, sijena i silaže

Odnos između cijene mlijeka i cijena osnovnih krmiva jedan je od pouzdanih indikatora ekonomskog položaja proizvodnje mlijeka.

Tabela 3.

Odnos cijene mlijeka prema cijenama krmiva

Godina	Koncentrati	Sijeno	Silaža
1978.	1:1,24	1:2,97	1:8,92
1979.	1:1,18	1:2,56	1:7,31
1980.	1:1,37	1:2,73	1:7,60
1981.	1:1,22	1:2,11	1:7,31
1982.	1:0,89	1:2,21	1:7,38
decembar 1982.	1:1,07	1:2,08	1:8,32

Napomena: Cijena mlijeka računata na bazi 3,2% m. masti.

Brži rast cijena stočne hrane od cijena mlijeka poremetio je međusobne odnose (paritete) i doveo proizvodnju mlijeka u nepovoljan ekonomski položaj. Odnosi su naročito poremećeni kod koncentrata i sijena čije su cijene znatno brže rasle.

Najnepovoljniji odnos bio je u 1982. godini kada se za litru mlijeka nije mogao kupiti ni jedan kilogram koncentrata (0,89 kg.) Ovo je vjerovatno najnepovoljniji odnos koji je do sada zabilježen. Sa posljednjom promjenom cijena mlijeku (decembar 1982.) odnosi su donekle popravljani ali su još uvijek nepovoljni za mlijeko. Optimalan odnos prema koncentratu trebao bi se kretati oko 1:1,25.

4. Kretanje troškova ishrane krava i realizacije mlijeka

Na bazi kretanja cijena osnovnih krmiva i otkupne cijene mlijeka analizirali smo kretanje troškova ishrane krava i realizaciju mlijeka.

Pretpostavili smo prosječan obrok za kravu koji je potreban za proizvodnju 10 litara mlijeka:

— sijeno vj. livada	4 kg.
— silaža kukuruzna	30 kg.
— koncentrat 18%	2 kg.

Tabela 4

Kretanje troškova obroka i realizacije mlijeka

din.

Godina	Troškovi obroka za proizv. 10 lit. ml. sa 3,6 ⁰ / ₀ m. n.	Indeks	Cijena 10 lit. mlj. sa 3,6 ⁰ / ₀ m. m. u društ. sekt.	Indeks	Učešće troškova obroka u cijeni mlijeka %
1978.	28,20	100	50,17	100	56
1979.	38,16	135	57,60	115	66
1980.	47,00	167	76,95	153	61
1981.	72,60	257	106,87	213	68
1982.	107,86	382	149,51	298	72
decembar					
1982.	122,90	436	187,20	373	66

Slično rastu cijena osnovnih krmiva rasli su i troškovi ishrane krava i za pet godina povećani su za 3,36 puta. Pošto je otkupna cijena mlijeka rasla sporije (2,73 puta) povećano je i učešće troškova ishrane krava u otkupnoj cijeni mlijeka sa 56 na 72%, (u zemljama sa razvijenom proizvodnjom mlijeka troškovi hrane učestvuju sa 40 do 45%).

Tabela 5

Godišnji rast otkupne cijene mlijeka i troškova ishrane krava

Godina	Otkupna cijena društvenog sektora	Otkupna cijena individualnog sektora	Troškovi ishrane krava
1979.	18 ⁰ / ₀	15 ⁰ / ₀	35 ⁰ / ₀
1980.	29 ⁰ / ₀	33 ⁰ / ₀	23 ⁰ / ₀
1981.	39 ⁰ / ₀	42 ⁰ / ₀	54 ⁰ / ₀
1982.	40 ⁰ / ₀	42 ⁰ / ₀	49 ⁰ / ₀

Otkupna cijena mlijeka imala je relativno visok godišnji rast (naročito u 1981. i 1982. g.) ali su istovremeno troškovi ishrane rasli brže tako da efekti povećanja nisu imali trajniji utjecaj.

5. Zaključci

Analizirajući kretanja osnovnih troškova ishrane krava i otkupne cijene mlijeka može se zaključiti sljedeće:

- Ekonomski položaj proizvodnje mlijeka posmatran kroz kretanje troškova ishrane krava i otkupne cijene mlijeka konstantno se pogoršava od 1978. da bi u 1982. godini bio najlošiji.
- Otkupna cijena mlijeka (minimalna otkupna cijena i premija) nije pratila rast troškova ishrane krava zbog čega su poremećeni međusobni odnosi i osjetno je povećano učešće troškova hrane u otkupnoj cijeni mlijeka.
- Optimalno učešće troškova ishrane krava u otkupnoj cijeni mlijeka trebalo bi da se kreće oko 50⁰/₀. Da bi se uspostavio ovaj odnos otkupna cijena mlijeka trebalo bi da je veća za 18 do 20⁰/₀ od nivoa koji je formiran u decembru 1982. g.
- Evidentni su naponi da se kroz višestruko mijenjanje otkupne cijene mlijeka (otkupna cijena mlijeka mijenjana je u posljednjih 5 godina 7 puta) poboljša ekonomski položaj proizvodnje mlijeka, međutim ni jedanput nije ostvaren povoljan ekonomski odnos, koji bi ozbiljnije postakao razvoj, jer je porast troškova ishrane krava uvijek brzo anulirao efekte porasta otkupne cijene mlijeka.

Ovo ukazuje na činjenicu da se ekonomski položaj proizvodnje mlijeka ne može isključivo rješavati porastom otkupnih cijena mlijeka, već da rješenja treba tražiti prije svega u stabilizaciji tržišta stočne hrane kao i dovođenju u ovisnost cijene stočne hrane od cijena mlijeka i drugih stočarskih proizvoda. Sada ova ovisnost ne postoji, jer je kretanje cijena stočne hrane potpuno neovisno od cijena stočarske proizvodnje.